

ALİ KÂMÎ AKYÜZ VE ESERLERİ

Süleyman GÜR*

Hayatı

Ali Kâmi, 1289/1873 yılında Mekke’de doğdu. Babası Trabzonlu Mehmed Behçet Efendi, annesi soyu Akşemseddin’e dayanan Ayşe Samiye Hanımdır. Trabzonlu meşhur şairlerden İsmail Safa ile Ahmed Vefa’nın kardeşidir. Peyami Safa’nın ise amcasıdır. Ali Kâmi, bir yaşında annesini, yedi yaşında babasını kaybetti. Bunun üzerine ağabeyleri ile birlikte İstanbul’a getirildi. Burada Fatih Askeri Rüştiyesi’ni tamamladı. Ardından Dârüşşafaka’ya kaydoldu. Burada iyi bir eğitim aldı. Arapça, Farsça ve Fransızcasını geliştirdi. 1891’de Dârüşşafaka’dan birincilikle mezun oldu. Mezun olduğu yıl memuriyete başladı. Hazine-i Hassa-i Şâhâne Sicill-i Ahvâl Kalemi, Sicill-i Ahvâl Kitabeta ve Hesabat-ı Atika, Sicill-i Ahvâl Müdüriyeti, Hariciye Nezareti, Posta ve Telgraf Nezareti gibi birimlerde çalıştıktan sonra iki ağabeyi ve kendisinin de mezun olduğu Dârüşşafaka müdürlüğüne 1920’de atandı. İstanbul Milletvekili seçildiği 1939 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 1945 yılında Ankara’da vefat etti ve Ankara Asri Mezarlığı’na defnedildi.¹

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Ali Kâmi, memuriyet hayatının yanında bir öğretmen olarak, bir mütercim olarak ve ders kitapları hazırlayıcısı olarak da eğitim-öğretim hizmetlerine büyük katkılar sağladı. Öğretmenliğe 1914 yılında Dârüşşafaka’da tercüme hocası olarak başladı. Daha sonra Fransızca, sosyoloji ve iktisat derslerini de verdi. Mekteb-i Sultânî’de de Türkçe ve iktisat öğretmeni olarak çalıştı.²

Şair ve edipleriyle meşhur bir aileye mensup olan Ali Kâmi Akyüz, 1936-1939 senelerinde *Gündüz* adlı bir dergi çıkardı. Şiir ve yazılarını bu derginin yanı sıra *Servet-i Fünun*, *İctihat*, *Resimli Gazete*, *Türklük*, *Türk Düşüncesi*, *Beden Terbiyesi ve Spor*, *Cumhuriyet* gibi dergi ve gazetelerde yayımladı. Gazete ve dergilerde yayımlanan şiirleri ve özellikle çok farklı konulara ait mühim yazıları büyük bir yekün tutmasına rağmen kitaplaşmadı.³ Buna mukabil dünya edebiyatından yaptığı önemli çevirileri ise büyük oranda kitap olarak neşredildi. Ali Kâmi, dil alanında mükemmel bir kabiliyete sahipti. Bu kabiliyetini kendini adadığı tercüme faaliyetleri ile gösterdi. Bu faaliyetlere küçük yaşlarda başladı ve hayatının sonuna kadar devam etti. Bu sayede dünya edebiyatının pek çok şaheserini dilimize kazandırdı.⁴ Eserleri büyük oranda matbu olduğu ve sayıca fazla olduğu için burada kısaca zikredilecektir. Bu eserlerin önemli bir kısmına İSAM Kütüphanesi’nden ulaşılabilmektedir.

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, suleymangur@trabzon.edu.tr

¹ Murat Yüksel, *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri* (Trabzon: Karadeniz Gazetesi Ofset Tesisleri, 1993): 383-384; Mehmet Âkif Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon’un Ünlü Aileleri* (İstanbul: Çatı Yayınları, 2007), 96; Ali Birinci, *Tarihin Alacakaranlığında Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zat-2* (İstanbul: 2010), 351-353; Ceren Yücel Canbaz, *Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018).

² Birinci, *Tarihin Alacakaranlığında Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zat-2*, 351-353; Canbaz, *Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi*, 2018.

³ Necati Tonga, “Ali Kâmi Akyüz”, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/akyuz-ali-kami>. Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023.

⁴ Şiirleri, gazete yazıları ve kitapları hakkında detaylı bilgi için bk. Canbaz, *Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi*, 2018.

Eserleri

Telif kitapları

1. *Mektep Âlemi: Başlangıç Elifba*

1919'da Kitapçı Arakel Matbaası tarafından basılmıştır. Bu eser, okumaya yeni başlayan çocuklar için kaleme alınmıştır. Bu merhaleye uygun olarak önce Arap alfabesindeki harfler, sonra hece ve kelimeler öğrenilecek şekilde bir tertip yapılmıştır. Öğrenmeyi kolaylaştırmak için harfler büyük puntolarla verilmiş, bazı kelimeler görsellerle zenginleştirilmiştir. 18 haftaya göre planlanmıştır. Yazar, çocuğun yaşı, anlama kapasitesi gibi etkenlerin öğrenme faaliyetini etkileyebileceği için her haftaya bir ders sığdırma konusunda zorlama yapılmamasına dair uyarıda da bulunmuştur. Buna ilave olarak öğretmenlerin takip etmesi gereken yöntemlere, öğrencilere düşen vazifelere, iyi bir eğitim-öğretim faaliyetinin nasıl gerçekleşeceğine dair değerli açıklamalarda bulunmuştur.

2. *Musahabat-ı Ahlâkiyye ve Malumat-ı Vataniyye*

Bu isimde iki eseri vardır. Biri ilk mekteb - dördüncü sınıf, diğeri ilk mekteb - beşinci sınıf için yazılmıştır. 1926 yılında basılmışlardır. Müellif mukaddimede bu derslerin hedefini “Cemiyetin küçük fertleri demek olan çocuklara bir an evvel cemiyet içindeki vazife ve hakları tatmak gayesini istihdaf eder: Bilmek, tanımak kifayet etmez. Bunları benimsemek de lazımdır.” ifadeleri ile ortaya koymaktadır. Bu ders kapsamında fert ve cemiyet, belediyelerle teşriki mesai, itfaiye teşkilatının ehemmiyeti, sokaklar ve umumi caddeler, halkın tenezzühüne hizmet, fukaraya ve muhtaçlara muavenet, umumun menfaatine hizmet teşkilatları, vatandaşların hayatını ve malını himaye ve muhafaza teşkilatları gibi üst başlıklar altında çok sayıda farklı konular işlenmektedir.

3. *Yurt Bilgisi*

1927-1928 eğitim-öğretim döneminde dördüncü sınıflara okutulmak üzere yazılmıştır. Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. Eserde “Evde Hayat” ve “Mektep Hayatı” başlıkları altında çeşitli konular ele alınmıştır. Yazar eserin başında yurt bilgisi dersinin diğer dersler arasında merkezi bir konuma sahip olduğunu ifade ederek bu dersin müfredattaki önemini vurgulamıştır. İlk tahsilin birinci hedefinin “vatan daş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve millete intibak ettirmek” olduğunu kaydetmiştir. Bu dersin hedeflerini beş maddede açıklamıştır. Buna ilave olarak tedrisatta gözetilecek cihetlerin neler olduğunu da etraflı bir şekilde izah etmiştir. Yazarın bu kitabı, “Maârif Vekâleti Millî Talîm ve Terbiye Dâiresi'nin 13 Ağustos 1927 ve 122 numaralı kararı ile mekteplere kabul edilmiştir.” ibaresiyle, 1927 yılında okullarda ders kitabı olarak okutulmaya başlanmıştır.

4. *İctimâiyat*

Liselerde okutulan ilk yerli sosyoloji ders kitabıdır. 1927 yılında Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. “Liselerin son sınıfında okutulmak üzere Maârif Vekâleti Talîm ve Terbiye Dâiresi'nin 1798 numaralı kararı ile kabul olunmuştur.” ibaresiyle 1927 senesinde liselerde okutulmaya başlanmıştır. Kitap dört kısım ve yirmi yedi dersten oluşmaktadır. Yazar bir toplumun sosyal meselelerinin yine o topluma ait örneklerle anlatılması gerektiği kanaatinde. Zira başka toplumlardan alınan örneklerin anlatılan topluma yabancı kalacağı düşüncesindedir. Eserini de bu fikre uygun olarak yazmıştır. Bu husus kitabı oldukça değerli kılmaktadır.

5. *Masonluk ve Ahlak*

Ali Kâmi, masonluk cemiyetinde bazı konferanslar vermiştir. Bu konferanslardan 23 Mart 1926 tarihli olanını Masonluk ve Ahlak ismiyle kitaplaştırmıştır. (*Masonluk ve Ahlâk Hakkında Muhterem Ali Kâmi B... [Birâder] Tarafından Verilen Konferans*, Sebat Mahfili, İstanbul: Matbaa-i Fazîlet – Galata

Yüksek Kaldırım, Numara: 22, 23 Mart 1926 Salı, 26 s.). İlk bölümde vicdan ahlakı ve akıl konularını ele alır. Bazı filozofların görüşlerinden istifade ile birtakım karşılaştırmalar yapar ve çeşitli kavramları izah eder. İkinci bölümde mason ahlakını ele alır. Ahlak ve vicdan kavramlarını açıkladıktan sonra masonluk ahlakından ve tarihinden bahseder. Tanınmış bazı masonlardan örnekler verir. Cemiyetteki faaliyetlerden ve masonluk ilkelerinden bahseder. Masonluğun, din, dil, ırk farkı gözetmeksizin dünya çapında bir sevgi esasına dayandığı şeklindeki kanaatini belirtir.⁵

Resim 1: Mektep kitaplarının kapak sayfalarından örnekler

Tercüme kitapları

1. Werther: Alman yazar Goethe'ye ait bir romandır. Yazarın ilk çevirisidir. Bu eseri henüz yirmi üç yaşında iken tercüme etmiştir. Eserin tercümesi 1896 yılında tamamlanmış olup 1913'te İctihad'da tefrika edilmeye başlanmıştır. 1935 tarihinde Genç Werther'in Çektikleri ismiyle Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. Ali Kâmî bu eseri tercümenin tercümesi olarak Fransızcadan Türkçeye çevirmiştir.

⁵ Daha detaylı bilgi için bk. Canbaz, *Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi*, 2018.

2. *Madam Bovary*: Flaubert'in bu romanını Fransızcadan çevirmiştir. Eser 1939 yılında Hilmi Kitabevi tarafından özet olarak basılmıştır. 1942'de daha geniş bir baskısı yapılmıştır. 1956 yılında ise eksiksiz ve tam tercümesi neşredilmiştir.

3. *Adolf*: Benjamin Constant'tın Fransız edebiyatına ait bu eserin tercümesi, 1935 yılında Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 133 sayfadır.

4. *Paul ve Virginie*: Bernardin de Saint-Pierre'nin Fransız edebiyatına ait bu eserin tercümesi, 1936 yılında Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 212 sayfadır.

5. *Hintli Kulübesi*: Bernardin de Saint-Pierre'nin bu romanı da Fransızcadan tercüme edilerek 1939 yılında Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 67 sayfadır.

6. *Taraskonlu Tartaren*: Alphonse Daudet'in Fransızcadan tercüme edilen bu eseri 1938'de Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 119 sayfadır.

7. *Dominik*: Eugène Frometin'in Fransızca'dan çevirilen bu eseri 1941'de Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 340 sayfadır.

8. *Kazaklar*: Tolstoy'un Rusçadan çevrilen bu eseri 1937'de Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 227 sayfadır.

9. *Kreutzer Sonata*: Tolstoy'un Rusçadan çevrilen bu eseri 1936'da Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 187 sayfadır.

10. *Katya*: Tolstoy'un Rusçadan çevrilen bu eseri 1940'da Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. 142 sayfadır.

11. *Harb ve Sulh (Savaş ve Barış)*: Tolstoy'un bu eseri 1938'de 328 sayfa olarak bir özet şeklinde Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. Aslında iki bin sayfa olan bu eser dört ciltten ibarettir. Ancak dönemin ekonomik koşulları gereği muhtasar olarak neşredilmiştir.

12. *Mektep Âlemi*: İtalyan yazar Edmondo de Amicis'in *Çocuk Kalbi* romanının tercümesidir. İki bölüm halinde neşredilmiştir. 159 sayfadan oluşan birinci bölüm Ruşen Matbaası tarafından, 253 sayfadan oluşan ikinci bölüm ise Müşretekü'l-Menfaa Osmanlı Matbaası tarafından 1912 yılında basılmıştır. Ali Kâmi, tercümeleleri arasında en çok bu tercümeyle beğendiğini ifade etmiştir.

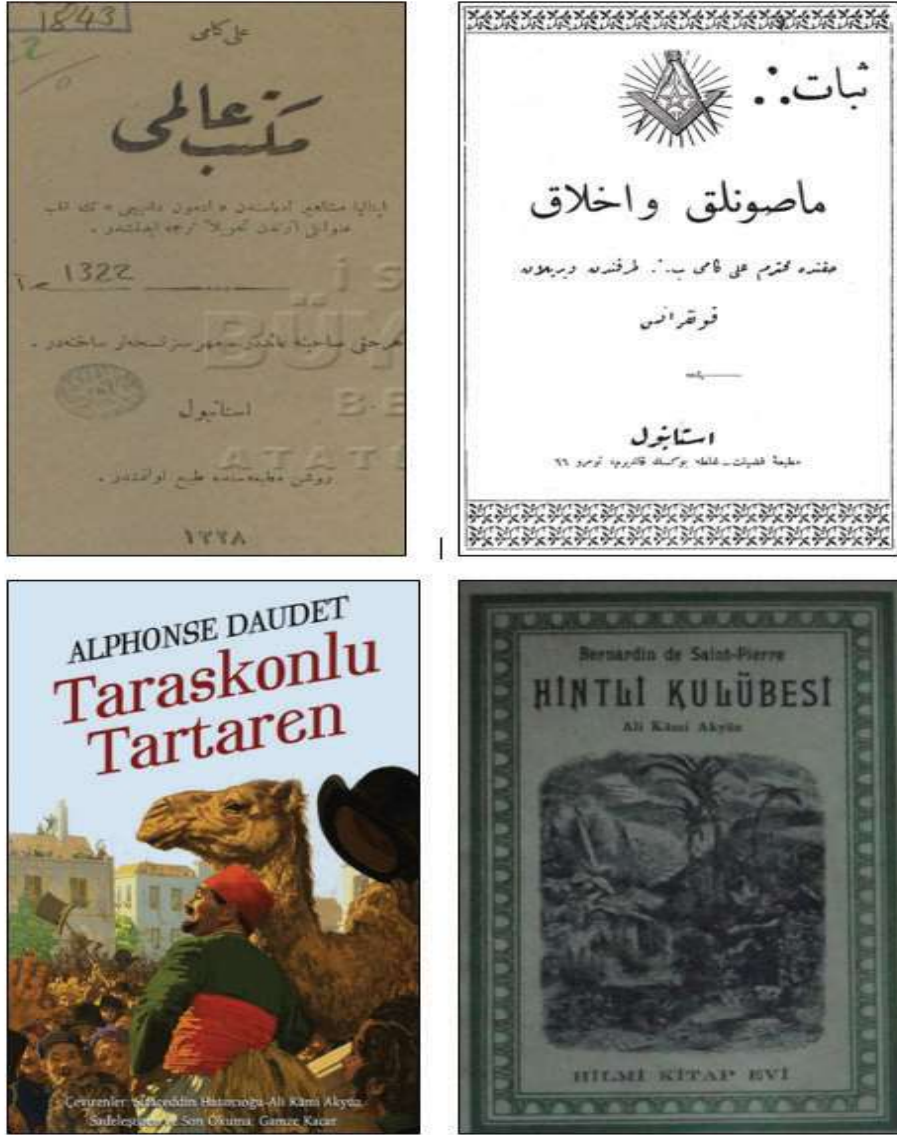
13. *Kaplan*: Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan ilk Amerikalı kadın yazar olan Pearl S. Buck'a ait bir romandır. 1943'te basılmıştır. 86 sayfadır.

14. *Fransa ve İtalya'da Hissi Seyahat*: İngiliz yazar Laurence Sterne'nin romanıdır. 1945 yılında basılmıştır. 235 sayfadır.⁶

Yazarın bunların dışında çeşitli gazete ve dergilerde neşredilmiş şiirleri, hikâyeleri ve çok sayıda makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca neşredilmemiş bazı eserlerinden de bahsedilmektedir.⁷

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. "Ceren Yücel Canbaz'ın, "Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi," 2018.

⁷ Eserleri hakkında detaylı bilgi için bk. Yüksel, *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri*, 1: 383-384; Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar*, 96; Ceren Yücel Canbaz, *Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi*, 2018.

Resim 2: Kitaplarının kapak sayfalarından örnekler

Kaynakça

- Bal, Mehmet Âkif. *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri*. İstanbul: Çatı Yayınları, 2007.
- Birinci, Ali. *Tarihin Alacakaranlığında Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zat-2*. İstanbul: 2010.
- Canbaz, Ceren Yücel. Ali Kâmi Akyüz ve Gündüz Dergisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Tonga, Necati. "Ali Kâmi Akyüz", <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/akyuz-ali-kami>. Erişim: 5 Ekim 2023.
- Yüksel, Murat. *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri*. Trabzon: Karadeniz Gazetesi Ofset Tesisleri, 1993.

